

МОДЕЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

А *Визначені базові поняття просторово-середовищного підходу та подані їх характеристики. Встановлена підпорядкованість понять «навчальне середовище», «інформаційно-освітнє середовище» та «інформаційно-освітній простір». Запропонована схема моделювання навчального процесу в інформаційно-освітньому середовищі курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників із посиленою частиною варіативності змісту.*

Ключові слова: простір, середовище, інформаційно-освітній простір, інформаційно-освітнє середовище, навчальне середовище.

Постановка проблеми. Віддзеркалюючи соціально-економічні запити, післядипломна педагогічна освіта стає вагомим ресурсом пришвидшення інноваційного розвитку суспільства та засобом проектування й моделювання інформаційно-освітнього середовища (ІОС), вірогідним сценарієм функціонування якого є мобільне й адекватне реагування на виклики часу з домінуючим цілепокладанням у площині підвищення кваліфікації та удосконалення професійної компетентності педагогічного працівника, здатного повноцінно й активно здійснювати професійну діяльність, ефективно входити в інформаційний тип прогресу, інноваційно мислити й діяти в умовах потужних інтеграційних процесів цивілізаційного характеру.

Одним зі шляхів оновлення післядипломної педагогічної освіти, узгодження їх з актуальним і перспективним розвитком суспільства, інтегрування до світового інформаційного простору є розгляд процесу формування та функціонування ІО простору через призму просторів і середовищ, що трактується як чинник, який сприяє модернізації змісту освіти й доповнює низку освітніх інновацій і класичних підходів, спрямованих на досягнення сучасних інноваційних цілей.

Ураховуючи вищезазначене, питання просторово-середовищного підходу у післядипломній педагогічній освіті є актуальним з однієї сторони, спричинює формування нових просторів і середовищ, а з іншої – постійно вносить необхідні корективи у функціонування нещодавно створених і вже існуючих.

Метою статті є означення та характеристика базових понять просторово-середовищного підходу; розкриття схеми моделювання навчального процесу в ІОС курсів підвищення кваліфікації вчителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика простору в світлі соціальної життєдіяльності людини, зокрема освіти, досліджувалася І. Кантом, П. Бурдьє, Б. Верленом, Е. Дюркгеймом, Г. Зіммель, П. Сорокіним, Дж. Тернером, П. Штомпка та ін. Вони трактували його як споглядання й уявлення, спостереження і соціоаналіз, що виражається в теоріях інтерпретації значень – символічних солідарностей, що організують тіло (дії людей), волю (соціальні зв'язки) і душу (сенси, ідеали, вірування) суспільства. Звужуючи поле досліджень, учені, дослідники, методисти у своїх роботах висвітлюють: педагогічні характеристики освітнього середовища у різних типах освітніх закладів (Г. Беляєва Ю. Мануйлова, Т. Менг); дидактичні особливості розвитку ІОС (Е. Мамонтова); інформаційно-освітнє середовище вищих навчальних закладів (О. Андреев, С. Грушевський, Р. Гурниковська, Ю. Жук, В. Здановська, І. Захарова, Н. Кобіашвілі, Е. Лобанова, А. Михайлов, С. М'якишев,

Н. Моїсеєнко, С. Ситник); освітнє середовище навчально-дослідницької діяльності (Т. Чернецька).

Проте наразі у різних дослідженнях поняття «інформаційно-освітнє середовище» та «інформаційно-освітній простір» трактуються по-різному, що вказує на актуальність даної теми та спричиняє необхідність визначитися і вибудувати власну траєкторію розуміння даного поняття в околіпросторово-середовищного підходу.

Виклад основного матеріалу. На сучасне розуміння простору вплинули дослідження (Я. Бойана, К. Гауса, М. Лобачевського, Б. Римана, Е. Федорова та ін.), у яких обґрунтована залежність просторових властивостей від фізичної природи матеріальних тіл, обумовленість фізичних, хімічних властивостей матерії просторовим розташуванням атомів. Виокремлюються три напрями сучасного розуміння означеного феномена: об'єктне (картина світу як сукупність зовнішніх об'єктів), суб'єктне (світ є представленням почуттів і роздумів суб'єктів), діяльнісне (суб'єкт і об'єкт об'єднують діяльність, що створює не лише речі, а й їх смисли).

Таким чином, як форма існування об'єктивної реальності простір виражає відносини між існуючими об'єктами, визначає порядок їхнього розташування, щільність, площину, структуру та характеризує всі форми і траєкторії руху матерії.

Поняття «освітнє середовище», «інформаційне середовище» є видовим стосовно поняття «навколишнє середовище», яке розглядається як навколишній світ людини – об'єктивна реальність, – деяка сукупність природно-кліматичних (природних) і соціальних (штучно створених) умов, у яких людина набуває досвіду діяльності.

Отже, поняття «середовище» трактується у трьох основних напрямках: системному; як частина інформаційного простору; як інформаційна інфраструктура освітнього процесу [5].

Звертаючись до тлумачень базових понять просторово-середовищного підходу, Ю. Жук визначає термін «інформаційно-освітній простір» як функціональне й просторове об'єднання суб'єктів освіти в систему соціально-педагогічних і предметно-інформаційних відносин, у якій кожен такий суб'єкт здійснює власну діяльність, використовуючи ресурсні складові й технологічні можливості системи [3].

Окремі науковці ІОС розглядають як системно-організовану сукупність засобів передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного й організаційно-методичного забезпечення, зорієнтовану на задоволення освітніх потреб користувачів. У вужчому значенні під ІОС розуміють певним чином пов'язані між со-

бою освітні установи, що знаходяться в умовах інформаційного обміну, організованих спеціальними програмними засобами [2].

В. Биков трактує термін «навчальне середовище» як «штучно побудовану систему, структура і складові якої сприяють досягненню цілей навчально-виховного процесу. Структура навчального середовища визначає його внутрішню організацію, взаємозв'язок і взаємозалежність між його елементами. Елементи (об'єкти, складові, елементи – неподільні частини) навчального середовища виступають, із одного боку, як його атрибути чи аспекти розгляду, що визначають змістовну і матеріальну наповненість навчального середовища, а, з іншого, – як ресурси навчального середовища, що включаються у діяльність учасників навчально-виховного процесу, набуваючи при цьому ознак засобів навчання і виховання» [1]. Таким чином, між поняттями «навчальне середовище», «ІОС» та «ІО простір» існує чітка підпорядкованість (рис. 1), що дозволяє викладачу організувати в реалізувати просторово-середовищний підхід під час проведення курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників:

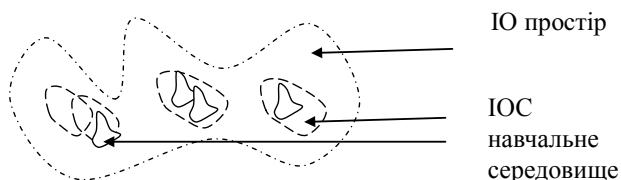

Рис. 1. Підпорядкованість понять «навчальне середовище», «ІОС» та «ІО простір»

Аналізуючи ієрархічне впорядкування системи просторів запропоноване Т. Чернецькою [4], а саме: локальний інформаційно-освітній простір уроку (заняття) та його середовище – освітній простір класу та його середовище – освітній простір школи та його середовище – освітній простір регіону та його середовище – освітній простір України та його середовище – міжнародний освітній простір та його середовище – світовий освітній простір та його середовище – глобальний інформаційний простір. Можемо говорити про аналогічну впорядкованість системи просторів і середовищ системи післядипломної педагогічної освіти, а саме: локальне ІО простір структурних підрозділів ОІППО/відділів, управлінні освіти/методичних центрів, районних методичних кабінетів та його середовище – ІО простір регіону та його середовище – ІО простір України та його середовище – міжнародний ІО простір та його середовище – світовий ІО простір та його середовище – глобальний інформаційний простір.

Ураховуючи описані вище поняття і спроектувавши їх у площину курсів підвищення кваліфікації, можна зробити висновок, що ІО простір курсів для педагогічних працівників – це функціональне й просторове об'єднання системно організованої сукупності організаційно-педагогічних, дидактико-психологічних, комунікаційних, програмно-технічних заходів і засобів цілеспрямованого моделювання процесу підвищення рівня професійної компетентності педагогів. Разом з тим ІОС курсів нами визначається як та частина інформаційно-освітнього простору курсів, яка формує найближче інформаційно-освітнє оточення індивіда, виступає як сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між слухачем, викладачем і засобами навчання, що певною мірою забезпечують продуктивну діяльність учителя через варіативні навчальні середовища заняття.

Питання структуризації, представлення знань і швидкого

виборчого доступу до них є центральними в процесі проектування ІОС і першочерговим у цьому процесі стає завдання формування навичок самостійної діяльності слухачів. Основною метою навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації є не стільки засвоєння знань, скільки оволодіння способами оновлення цих знань на основі побудови індивідуальних освітніх програм і траєкторій особистісного розвитку кожного педагога.

Виділимо основні характеристики ІОС заняття, які є значимими для організації процесу навчання:

1. Відкритість, яка забезпечується за рахунок взаємодії середовища з ІО простором і дозволяє організувати варіативне навчання.

2. Цілісність, внутрішня єдність процесу навчання – цілей навчання, діяльності викладача (викладання), діяльності слухача (учіння) і запланованого результату. Цілісність виникає у результаті свідомих дій суб'єктів педагогічного процесу і конструється з урахуванням інваріантного змісту навчального матеріалу, оптимальних методів, що сприяють досягненню цілей навчання.

3. Поліфункціональність. Середовище може бути і джерелом знань, і одночасно сприяти організації різних форм самостійної роботи слухачів.

Важливо відзначити, що навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації у деякій мірі складається стихійно, без урахування потреб конкретного слухача, а ІОС курсів створюється спеціально. Починаючи діяти в середовищі, суб'єкт одночасно і пристосовується до нього, і намагається змінити його, підлаштовуючи під себе. Кожен учитель формує власне інформаційно-освітнє середовище занять на курсах.

У процесі проектування інформаційно-освітнього середовища занять необхідно враховувати традиційну сукупність дидактичних принципів, доповнивши її основоположним принципом організації діяльності слухачів у середовищі – принципом варіативності. Разом з тим треба зауважити, що кожен із принципів традиційної системи навчання набуває дещо іншого значення та напрямку реалізації. Зокрема, це стосується принципу послідовності, оскільки інформація в інформаційному суспільстві надходить до вчителів як системно, так і безсистемно, фрагментарно. Принцип активності слухачів за керівної ролі викладача доповнюється змістом принципу суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Розширюється зміст принципів науковості, наочності, свідомості. Принцип доступності інтегрується з принципом відповідності процесу навчання кваліфікаційному рівню та індивідуальним запитам педагога.

Забезпечення простору та середовища підручниками і навчальними посібниками повинно бути побудоване на основі принципів роботи у відкритому ІО просторі заняття, а тому мова йтиме про електронні джерела інформації, використання гіпертекстів, мультимедіа тощо, які доповнюють традиційні друковані ресурси. При цьому і ті й інші входять до складу ІОС. Ресурси інформації повинні бути представлені різнопланово, це дозволить варіативно наповнювати середовище інформацією, враховувати різні рівні складності та забезпечувати різну повноту ознайомлення з матеріалом. Структура, межі та змістове наповнення ІОС занять визначається відповідно до навчальних планів та уточнюється слухачами та керівниками курсів у процесі проведення попереднього опитування через онлайнне анкетування та настановне заняття з метою врахування індивідуальних освітніх потреб.

Підсумовуючи вищевикладене, пропонуємо схему моделювання навчального процесу в ІОС курсів підвищення кваліфікації вчителів (рис. 2).

Визначимо суттєві, з позицій нашого розгляду, характе-

Рис. 2. Схема моделювання навчального процесу в ІОС КПК

ристики ІОС КПК, що впливають на планування, організацію та забезпечення навчального процесу у післядипломному педагогічному закладі:

- система чітко сформульованих загальних і професійних цілей навчання, технологічна схема їх зміни і досягнення;
- схема, що відображає структуру і динаміку навчально-виховного процесу;
- план зміни діяльності учасників навчально-виховного процесу;
- комплекс засобів і методів навчання;
- комплекс доцільних для кожного етапу навчальних матеріалів і технічних засобів;
- система показників, критеріїв оцінювання;
- технологія організації навчання, вимірювання і оцінювання результатів підвищення кваліфікації.

Висновок. Процес проектування інформаційно-освітнього середовища КПК складається з низки послідовних дій та операцій, виконання яких дає змогу впорядкувати зазначене середовище у функціональній підпорядкованості інфор-

маційно-освітньому простору та забезпечити цілеспрямованість процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників на засадах просторово-середовищного підходу.

Залишається ціла низка не вирішених питань у зазначеній темі, зокрема потребує досліджень технологія вимірювання й оцінювання результатів підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Биков, В. Ю. Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та е-технологій навчання / В. Ю. Биков // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002 : зб.наук. праць до 10-річчя АПН України. - Харків : «ОБС», 2002. - Частина 2. - С. 182-199.
2. Веряев, А. А. От образовательных сред к образовательному пространству: понятие, формирование, свойства / А. А. Веряев, И. К. Шалаев // Педагог. - 1998. - № 4. - С. 9-14.
3. Жук, Ю. О. Теоретико-методологічні проблеми формування інформаційного освітнього простору України [Електронний ресурс] / Ю. О. Жук. - Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em3/content/07zuoeei.htm>
4. Мантула, Т.І. Моделювання локального інформаційно-освітнього простору уроку із використанням технології Веб-2.0 / Т.І. Мантула // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. - 2009. - №5. - С. 75-81.
5. Яблочников, С. Л. Тлумачення поняття «інформаційний освітній простір» у межах системно-кібернетичного підходу [Електронний ресурс] / С. Л. Яблочников. - Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2011_3/Yabl.pdf

Дата надходження авторського оригіналу до редакції: 19.10.2014

Голодюк Л. С. Моделирование учебного процесса в информационно-образовательной среде курсов повышения квалификации педагогических работников.

А Определены базовые понятия пространственно-средового подхода и представлены их характеристики. Установлена подчинённость понятий «учебная среда», «информационно-образовательная среда» и «информационно-образовательное пространство». Предложена схема моделирования учебного процесса в информационно-образовательной среде курсов повышения квалификации педагогических работников с усиленной частью вариативности содержания.

Ключевые слова: пространство, среда, информационно-образовательное пространство, информационно-образовательная среда, учебная среда.

Golodiuk L. S. The simulation of educational process in the information and educational environment of teacher training courses.

С The paper considers the basic concepts of spatial and environmental approach and presents their characteristics. The subordinate of the concepts «learning environment», «information and educational environment» and «information and educational space» are established. The scheme of simulation of the learning process in the information and educational environment of teacher training courses with intensified variation part of the content is proposed.

Key words: space, environment, information and educational space, information and educational environment, learning environment.